

Sygn. akt II Ca 1150/20

POSTANOWIENIE

Poznań, dnia 22 stycznia 2021 r.

Sąd Okręgowy w Poznaniu II Wydział Cywilny Odwoławczy

w następującym składzie:

Przewodniczący: Sędzia Sądu Okręgowego Agnieszka Śliwa

Sędziowie Sądu Okręgowego: Ryszard Małecki

Tomasz Żak

po rozpoznaniu w dniu 22 stycznia 2021 r. w Poznaniu

na posiedzeniu niejawnym

sprawy z wniosku K. T.

przy udziale T. M.

o wpis własności

na skutek apelacji wniesionej przez wnioskodawczynię

od postanowienia Sądu Rejonowego Poznań – Stare Miasto w Poznaniu

z dnia 11 sierpnia 2020 r.

kw nr (...), dz.kw. (...)

postanawia

oddalić apelację.

Ryszard Małecki Agnieszka Śliwa Tomasz Żak

Sygn. akt II Ca 1150/20

UZASADNIENIE

Wnioskodawczyni K. T. wniosła o wpisanie jej w dziale II księgi wieczystej (...) jako współwłaściciela w miejsce T. G. w udziale wynoszącym 1/8. Jako podstawę wpisu wskazano umowę darowizny z dnia 18 września 2019 r. zawartą przed notariuszem Z. N. nr Rep. A (...). Do wniosku załączono wypis aktu notarialnego ww. umowy darowizny, wypis z rejestru gruntów wraz z wrysem z mapy ewidencyjnej, odpis skrócony aktu małżeństwa T. M. z domu G..

Postanowieniem z dnia 11 maja 2020 r. referendarz sądowy wniosek oddalił.

Wnioskodawczyni złożył skargę na powyższe orzeczenie referendarza sądowego.

Postanowieniem z dnia 11 sierpnia 2020 r. Sąd Rejonowy Poznań – Stare Miasto w Poznaniu oddalił wniosek i kosztami postępowania obciążył wnioskodawczynię w zakresie poniesionym.

W uzasadnieniu Sąd Rejonowy odwołał się do art. 626⁸ §1 i 2 k.p.c. i podkreślił, że nie jest dopuszczalne dokonanie wpisu, którego treść wykraczałaby ponad żądanie strony i że przy rozpoznaniu wniosku sąd może przeprowadzić jedynie dowody określone w tym przepisie. Wskazał, że w dziale II księgi wieczystej jako współwłaściciele ujawnieni są Skarb Państwa – Prezydent Miasta P., (...) Sp. z o.o. w P., W. G. (1), T. G., K. C., a przy tym w polu nr 2.8.0.1. ujawniono wpis następującej treści: „w łamie 3 wpis: w miejsce M. S. (1):

a) W. G. (1), syn T. i M. z domu S.,

b) T. G., córka T. i M. z domu S.,

c) W. G. (2), syn T. i M. z domu S.,

każdy z wymienionych pod a,b,c jest właścicielem jednej trzeciej części udziału, którego zmarła M. S. (2) była właścicielką, a zatym wymienieni pod a,b,c są łącznie z S. S. (1) z domu (...) i W. S. współwłaścicielami nieruchomości w niepodzielnej wspólności spadkowej”.

Odwołując się do powyższego, Sąd Rejonowy wyjaśnił, że z treści księgi wynika, że T. M. (poprzednio G.) jest współwłaścicielką nieruchomości, ale wysokość jej udziału nie została dotychczas określona w związku z tym, że wraz z pozostałymi spadkobiercami M. S. (1), tj. S. S. (1) i W. S. pozostaje w niepodzielnej wspólności spadkowej. Na podstawie załączonych do wniosku dokumentów nie sposób obliczyć przysługującego jej udziału w nieruchomości, a ujawnienie K. T. w miejsce T. G. byłoby niezgodne z wnioskiem, którego granicami sąd jest związany z mocy art. 626⁸ §1 k.p.c.

Od powyższego postanowienia apelację wniosła wnioskodawczyni, zaskarżając je w całości i wnosząc o jego zmianę poprzez dokonanie wpisu zgodnie z jej wnioskiem. Skarżąca zarzuciła Sądowi Rejonowemu:

- oczywiste naruszenie art. 1051 k.c. poprzez przyjęcie, że spadkobierca nie może zbyć w całości lub części przysługującego mu spadku albo udziału w spadku,

- naruszenie art. 626⁸ k.p.c. poprzez pominięcie przez Sąd Rejonowy badania dokumentów znajdujących się w aktach księgi wieczystej,

- naruszenie art. 626⁹ k.p.c. poprzez jego niewłaściwe zastosowanie na skutek przyjęcia, że w sprawie zachodzą przeszkody do dokonania wpisu.

Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

Apelacja wnioskodawczyni nie zasługiwała na uwzględnienie.

Bezzasadny jest zarzut naruszenia art. 1051 k.c. już z tej przyczyny, że przepis ten przewiduje uprawnienie spadkobiercy do zbycia spadku lub udziału spadkowego w całości lub w części. Nie reguluje on natomiast zagadnienia zbycia udziału w przedmiocie należącym do spadku.

Należy bowiem odróżnić zbycie spadku i udziału w spadku od zbycia udziału w przedmiocie należącym do spadku. Jak trafnie wyjaśnił Sąd Najwyższy w wyroku z 14 marca 2019 r. w sprawie IV CSK 207/18, przedmiotem zbycia spadku lub udziału w nim jest pewna wyodrębniona masa majątkowa (art. 1051 k.c.), co ma swoje konsekwencje w zakresie skutków dokonania takiej czynności; prowadzi ona m.in. do przeniesienia spadku na nabywcę, który wstępuje w prawa i obowiązki spadkobiercy (art. 1053 k.c.) oraz ponosi odpowiedzialność wobec wierzycieli za długi spadkowe w tym samym zakresie co zbywca i solidarnie z nim, zaś wobec zbywcy - w braku odmiennej umowy - odpowiedzialność za to, że wierzyciele nie będą od niego żądać spełnienia świadczeń na zaspokojenie długów spadkowych (art. 1051 § 1 i 2 k.c.); nabywcy udziału spadkowego nie przysługują wobec spadkobiercy uprawnienia z tytułu rękojmi za wady fizyczne i prawne przedmiotów należących do spadku (art. 1056 k.c.). Inny charakter ma natomiast czynność rozporządzenia

udziałem w przedmiocie należącym do spadku (art. 1036 k.c.). Nabywca udziału w przedmiocie należącym do spadku staje się współwłaścicielem nie wyodrębnionej masy majątkowej, lecz konkretnego przedmiotu.

Tymczasem przedmiotem złożonej wraz z wnioskiem o wpis umowy darowizny z dnia 18 września 2019 r. jest nie udział w spadku jako takim, a udział w przedmiocie należącym do spadku – prawie własności nieruchomości położonej w P. przy ul. (...) o numerze KW (...).

Art. 1036 k.c. dotyczący rozporządzania udziałem w przedmiocie należącym do spadku, przewiduje z kolei wymóg uzyskania na nie zgody pozostałych spadkobierców, jednak brak tej zgody nie pociąga za sobą nieważności czynności prawnej rozporządzającej, lecz jej bezskuteczność i to o tyle, o ile naruszałaby uprawnienia przysługujące na podstawie przepisów o dziale spadku współspadkobiercy, który zgody na wyraził.

Istotnym w niniejszej sprawie jednak jest, że w dziale II księgi wieczystej, w łamie 3 został zamieszczony wpis o treści: „w miejsce M. S. (1):

- a) W. G. (1), syn T. i M. z domu S.,
- b) T. G., córka T. i M. z domu S.,
- c) W. G. (2), syn T. i M. z domu S.,

każdy z wymienionych pod a,b,c jest właścicielem jednej trzeciej części udziału, którego zmarła M. S. (2) była właścicielką, a zatym wymienieni pod a,b,c są łącznie z S. S. (1) z domu (...) i W. S. współwłaścicielami nieruchomości w niepodzielnej wspólności spadkowej”.

Z księgi wieczystej (...), której ciąg dalszy

(zgodnie z rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 29 listopada 1946 r. o prowadzeniu dotychczasowych ksiąg hipotecznych (gruntowych, wieczystych) po dniu 31 grudnia 1946 r.) stanowi księga wieczysta (...) wynika, że właścicielem przedmiotowej nieruchomości był R. S., który zmarł 1 września 1920 r. Na podstawie poświadczenia dziedziczenia z dnia 5 lipca 1922 r. w jego miejsce do księgi wieczystej zostały wpisane jego spadkobierczynie: żona S. S. (1) oraz córki M. S. (2) i W. S. jak współwłaściciele w niepodzielnej wspólności spadkowej. Następnie w miejsce zmarłej 27 stycznia 1949 r. M. G. z domu S. do księgi wpisano W. G. (1), T. G. i W. G. (2), jako właścicieli po jednej trzeciej części udziału, którego zmarła M. S. (2) była właścicielką, i to jako łącznie z S. S. (1) i W. S. w niepodzielnej wspólności spadkowej.

Z powyższego wynika, że spadkobiercy R. S. nabyli spadek po nim na podstawie kodeksu cywilnego obowiązującego na Ziemiach Zachodnich Rzeczypospolitej Polskiej (Bürgerliches Gesetzbuch – dalej „BGB”). §2032 BGB przewidywał natomiast, że jeżeli spadkodawca pozostawia kilku spadkobierców, spadek staje się wspólnym majątkiem spadkobierców, a §2033 odczytywany w związku z §2032 BGB stanowił, że współspadkobierca może rozporządzać swoim udziałem w spadku, natomiast nie może rozporządzać swoim udziałem w poszczególnych przedmiotach spadku, dopóki nie nastąpi rozliczenie się (dział spadku). Treść księgi wieczystej i dokumenty zebrane w aktach księgi wieczystej nie wskazują natomiast, aby doszło do rozliczenia się spadkobierców R. S. i ich następców prawnych. W tej sytuacji koniecznym jest ustalenie, jakie przepisy mają obecnie zastosowanie do współuprawnienia, wynikającego z niepodzielnej wspólności spadkowej (łączej).

Zgodnie z art. XVIII dekretu z dnia 8 października 1946 r. Przepisy wprowadzające prawo spadkowe (Dz. U. z 1946 r. Nr 60, poz. 329 ze zm.), w sprawach spadkowych stosuje się prawo obowiązujące w chwili śmierci spadkodawcy, o ile przepisy wprowadzające nie stanowią inaczej. Zasada ta została zachowana w art. LI ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. Przepisy wprowadzające kodeks cywilny (Dz. U. z 1964 r. Nr 16, poz. 94 ze zm.), który stanowi, że do spraw spadkowych stosuje się prawo obowiązujące w chwili śmierci spadkodawcy, o ile przepisy wprowadzające nie stanowią inaczej. Jak trafnie zauważył Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 24 marca 1988 r. w sprawie II CR 17/88 (odwołując się też do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 24 maja 1966 r., III CZP 30/66), nie ulega wątpliwości, że dyspozycjami tych przepisów

objęte są wszelkiego rodzaju zdarzenia jednorazowe, np. chwila otwarcia spadku, chwila jego nabycia, tytuł nabycia, wyznaczony krąg spadkobierców. Zdarzenia te raz ustalone trwają w swojej skuteczności. Do ich oceny stosuje się przepisy obowiązujące w dacie śmierci spadkodawcy. W przeciwieństwie do wskazanych zdarzeń, współuprawnienie do spadku powstaje wprawdzie z datą otwarcia spadku, ale ma charakter ciągły, tzn. trwa do czasu działu spadku. Mimo jednak wejścia w życie z dniem 1 stycznia 1947 r. dekretu z dnia 8 października 1946 r. Prawo spadkowe oraz z dniem 1 stycznia 1965 r. ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny, nowe przepisy nie mają zastosowania do współuprawnienia, wynikającego ze wspólności spadkowej do niepodzielnej ręki (łącznej), do której ograniczone zastosowanie znajdują w dalszym ciągu przepisy prawa spadkowego obowiązującego w chwili śmierci spadkodawcy, czyli w niniejszej sprawie Kodeksu cywilnego obowiązującego na Ziemiach Zachodnich Rzeczypospolitej Polskiej (BGB).

Zgodnie z § 2032 BGB, jeżeli spadkodawca pozostawia kilku spadkobierców, spadek staje się wspólnym majątkiem spadkobierców. Przepis ten przewiduje, że do czasu rozliczenia się (działu spadku) spadkobierców, istnieje między nimi wspólność majątku spadkowego o charakterze łącznym, bez oznaczonych udziałów. Udziały o określonym ułamku przysługują spadkobiercom w samym majątku spadkowym, ale nie w poszczególnych przedmiotach wchodzących w skład spadku. Niepodzielna wspólność spadkowa polega bowiem na tym, że każdy współspadkobierca może rozporządzać swoim udziałem w spadku jako takim, nie może z kolei rozporządzać udziałem w poszczególnych przedmiotach należących do spadku, np. w nieruchomości wchodzącej w skład spadku. Dopóki nie zostanie dokonane rozliczenie się spadkobierców (o którym mowa w §2032 BGB), udziały w poszczególnych przedmiotach należących do spadku (w przeciwieństwie do udziałowa w spadku jako masy majątkowej) nie są oznaczone ułamkiem. Sytuacji tej nie zmienia wstąpienie w miejsce spadkobierców pozostających w niepodzielnej wspólności spadkowej ich następców prawnych.

Jak wskazał Sąd Okręgowy w Poznaniu w uzasadnieniu postanowienia w sprawie II Ca 237/14, w doktrynie niemieckiej na kanwie §2032 BGB, który obowiązuje od jego uchwalenia nadal w niezmienionym brzmieniu, wyrażono pogląd (Palandt, Bürgerliches Gesetzbuch, wyd. 62, C.H. Beck Verlag, Monachium 2003, Uwagi wprowadzające przed komentarzem do § 2032 BGB, Nb 3), że jeżeli jeden ze współspadkobierców umrze przed rozliczeniem się co do spadku (działem spadku) i pozostawi sam więcej niż jednego spadkobiercę, wówczas jego udział w wyodrębnionym majątku wspólnoty spadkowej przechodzi na jego spadkobierców, którzy tworzą wspólnotę spadkową dalszych spadkobierców, czyli podrzędny udział „do niepodzielnej ręki” we wspólności spadkowej (...). Dalsi spadkobiercy (spadkobiercy podrzędni) nie mogą rozporządzić udziałem w spadku po pierwszym (głównym) spadkobiercy, a jedynie idealnym udziałem w odziedziczonym przez nich spadku. Dalszy spadkobierca może jednak żądać działu spadku po zmarłym członku wspólnoty spadkowej (pierwotnym spadkodawcy). Nie budzi zatem wątpliwości, że charakter prawny wspólności spadkowej jako wspólności łącznej (do niepodzielnej ręki) utrzymuje się nadal po śmierci jednego ze współspadkobierców, choćby nastąpiła ona już pod rządami dekretu z dnia 8 października 1946 r. Prawo spadkowe albo ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny.

W niniejszej zatem sprawie majątek spadkowy po zmarłym 1 września 1920 r. spadkodawcy R. S. przeszedł na S. S. (1), M. S. (G.), W. S., a następnie w toku dalszego dziedziczenia na ich spadkobierców, w tym T. M. z domu G., którzy wstąpili w sytuację prawną swoich spadkodawców, w szczególności stali się współwłaścicielami nieruchomości o numerze KW (...) na zasadzie niepodzielnej wspólności spadkowej, o bezudziałowym charakterze, bez możliwości wskazania wysokości poszczególnych udziałów w nieruchomości.

Nadmienić trzeba, że przepisy rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 września 2001 r. w sprawie prowadzenia ksiąg wieczystych i zbiorów dokumentów (Dz. U. 2001 r. Nr 102, poz. 1122 ze zm.) przewidują możliwość dokonania w dziale II księgi wieczystej wpisu wspólności, w której udziały nie są oznaczone - §41 ust. 2 zd. 2 rozporządzenia. Z przepisem tym koresponduje § 33 pkt 1 lit. c rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 15 lutego 2016 r. w sprawie zakładania i prowadzenia ksiąg wieczystych w systemie informatycznym (tekst jedn. Dz. U. z 2016 r., poz. 312), zgodnie z którym rubryka 2.2. działu II księgi wieczystej „właściciel” obejmuje m.in. w podrubryce 2.2.1. „udział” pole „rodzaj wspólności”, przeznaczone – na wypadek jeżeli prawo przysługuje kilku

podmiotom wspólnie – na wskazanie rodzaju wspólności, w której udziały nie są oznaczone. W razie wątpliwości, możliwe jest też zamieszczenie stosownej wzmianki w rubryce 2.8 „komentarz do wpisu”.

W dziale II księgi wieczystej (...) może być obecnie ujawniona zatem wyłącznie współwłasność na zasadzie niepodzielnej wspólności łącznej, a nie w ułamkowo wyrażonym udziale. Tymczasem przedmiotem umowy darowizny był ułamkowy udział wynoszący 1/8 w tej nieruchomości i tak też określono teść żądania wniosku – wpisanie w dziale II jako współwłaściciela K. T. w miejsce dotychczas wpisanej T. G. przy wielkości udziału 1/8 i bez oznaczenia rodzaju wspólności. Zgodnie z art. 626⁸ § 1 k.p.c. Sąd nie może wyjść poza granice wniosku.

W tej sytuacji wbrew zarzutom apelacji, istniały przeszkody do dokonania wpisu, co musiało skutkować na podstawie art. 626⁹ k.p.c. oddaleniem wniosku.

Zarzut naruszenia art. 626⁸ k.p.c. poprzez pominięcie przez Sąd Rejonowy badania dokumentów znajdujących się w aktach księgi wieczystej był w tej sytuacji bez znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy. Ubocznie zatem jedynie należy wskazać, że z przepisu art. 626⁸ § 2 k.p.c. wynika, że nie mogą być podstawą wpisu w księdze wieczystej dokumenty niezłączone do wniosku o wpis ani do akt księgi wieczystej, której wniosek dotyczy, lecz znajdujące się w aktach innej księgi wieczystej. Sąd bowiem bada tylko treść dokumentów załączonych do wniosku oraz treść tej księgi wieczystej, której wniosek dotyczy. W postępowaniu wieczystoksięgowym art. 228 § 2 KPC nie ma zastosowania, a podstawą wpisu w księdze wieczystej nie mogą być fakty znane sądowi z urzędu, wynikające z dokumentów załączonych do akt innej księgi wieczystej. Podstawą wpisu w księdze wieczystej nie może być kserokopia dokumentu. Nadto kognicja sądu wieczystoksięgowego w sprawie o wpis nie obejmuje badania dokumentów nie załączonych do tego wniosku, a załączonych później (por. postanowienie Sądu Najwyższego z 10 lipca 2020 r. w sprawie II CSK 719/18, z 9 czerwca 2020 r. w sprawie III CSK 1/20, z 26 kwietnia 2013 r. w sprawie II CSK 506/12). Natomiast fakty znane sądowi z urzędu mogą być podstawą oddalenia wniosku o wpis (por. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 25 lutego 2016 r. w sprawie III CZP 86/15).

W aktach księgi wieczystej PO2P/00009452/7 brak jest natomiast dokumentów poświadczenia dziedziczenia po R. S.. Znajduje się ono w aktach (...). W złożonym wniosku o wpis nawet nie odwołano się do tego dokumentu. Wnioskodawczyni dołączyła i to jedynie kserokopię tego poświadczenia dopiero przy skardze na postanowienie referendarza sądowego oddalające wniosek. Sąd Rejonowy nie mógł zatem wziąć tego dokumentu pod uwagę z urzędu jako podstawy dla dokonania wnioskowanego wpisu.

Podsumowując, apelacja z przyczyn wyżej omówionych, była bezzasadna, co skutkowało jej oddaleniem na podstawie art. 385 w zw. z art. 13§2 k.p.c.

Ryszard Małecki Agnieszka Śliwa Tomasz Żak